Станіслав ПЕТРИШИН
Віталіна КУРИЛЯК
Західноукраїнський національний університет

ІНТЕГРАЦІЙНА АДАПТИВНІСТЬ ЄС У ПЕРІОДИ ГЕОПОЛІТИЧНИХ КРИЗ: ДОСВІД РОЗШИРЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НОВОЇ СХІДНОЇ ХВИЛІ

Розширення Європейського Союзу традиційно розглядається як інституційно-правовий процес приєднання нових держав до спільного політичного, економічного та нормативного простору. Проте у періоди геополітичних криз воно набуває значно ширшого значення, оскільки стає інструментом стабілізації периферії, закріплення зон безпеки, поглиблення економічної взаємозалежності та реконфігурації внутрішньої архітектури ЄС. Саме тому інтеграційну адаптивність доцільно розглядати як спроможність ЄС перетворювати кризові ситуації на нові формати інтеграції. Європейська Комісія визначає розширення як чинник довгострокової безпеки, миру, стабільності та процвітання, а перспективу членства - як стимул для демократичних і економічних реформ у країнах-кандидатах [1]. У цьому проявляється логіка конвергенції: включення держав до європейського інституційного простору має розширювати територію ЄС і водночас сприяти поступовому вирівнюванню стандартів управління, економічного розвитку, правових норм та політичних інститутів.

Історичний досвід засвідчує, що значна частина розширень ЄС відбувалася на тлі політичних, економічних та безпекових зламів. Перше розширення 1973 р. збіглося з нафтовою кризою 1973 р. і рецесивними процесами у країнах Європейського економічного співтовариства. Південне розширення, пов'язане зі вступом Греції у 1981 р., Іспанії та Португалії у 1986 р., мало важливе політико-стабілізаційне значення, оскільки сприяло закріпленню розвитку демократичних інституцій у перехідний період після авторитарних режимів. Водночас цей досвід показав, що нові члени можуть актуалізувати потребу у механізмах регіонального вирівнювання, оскільки політична стабілізація часто супроводжується економічними диспропорціями. Зростання регіональної нерівності після перших хвиль розширення стало одним із чинників формування Європейського фонду регіонального розвитку, а Маастрихтський договір додатково інституціоналізував Фонд згуртування для підтримки менш розвинених держав-членів [10, с. 38-39]. Розширення ЄС історично мало подвійний ефект: воно зміцнювало політичну конфігурацію ЄС і водночас вимагало пошуку нової інтеграційної рівноваги між країнами з різним рівнем економічного розвитку.

Ще виразніше ця логіка проявилася під час розширень 2004 та 2007 років. Приєднання держав Центрально-Східної Європи стало геополітичним закріпленням регіону після розпаду біполярного світового порядку та інституційним оформленням постсоціалістичної трансформації. Це розширення повернуло ЄС до ідеї континентального об'єднання, проте одночасно поглибило внутрішні економічні диспропорції, оскільки регіони нових держав-членів стали одними з основних отримувачів підтримки структурних фондів [10, с. 38-39]. Сам факт вступу відкриває наступний етап інтеграції: регіональне вирівнювання, розвиток транскордонного співробітництва, створення спільної інфраструктури та поступове включення прикордонних територій у нові економічні ланцюги. Це добре видно на прикладі саксонсько-чеського прикордоння, де членство Чехії в ЄС сприяло інтенсифікації транскордонного співробітництва, розвитку єврорегіонів, посиленню транспортної зв'язаності та формуванню нових регіональних переваг [9, с. 239]. Досвід попередніх розширень показує, що адаптивність ЄС полягає у здатності поступово перетворювати формальний вступ на просторову, інфраструктурну та економічну інтеграцію.

Нова Східна хвиля розширення формується в іншій геополітичній ситуації, оскільки її головним тригером стала повномасштабна війна РФ проти України. Україна, Молдова та Грузія демонструють прагнення до європейської інтеграції, проте їхні траєкторії суттєво відрізняються. Україна просувається до ЄС в умовах війни, поєднуючи адаптацію законодавства й інституцій із фактичним захистом європейського безпекового простору. Молдова рухається в умовах зовнішнього тиску, проблеми Придністров'я, економічної вразливості та потреби у прискореній інституційній модернізації [7, с. 129]. Грузія, попри отримання статусу кандидата у 2023 р., має складнішу політичну динаміку: дії уряду, демократичний відкат і недостатній прогрес у виконанні рекомендацій Європейської Комісії фактично загальмували її євроінтеграційний процес [3]. Західні Балкани залишаються паралельним виміром цієї ж проблеми, оскільки саме вони демонструють різницю між тривалою перспективою членства і реальним переговорним прогресом. Найбільш просунутою серед них є Чорногорія, яка відкрила всі 33 переговорні розділи та, за даними Європейської Комісії, станом на березень 2026 р. тимчасово закрила 14 розділів [2]. Тому Нова Східна хвиля не може розглядатися ізольовано від Західних Балкан: майбутнє розширення ЄС формується як різношвидкісний процес, у якому різні кандидати мають неоднакову політичну готовність, фінансову вагу та геополітичну функцію, тобто можна спостерігати функціонування концепції *«Multi-speed Europe»*.

Фінансово-економічний вимір майбутнього розширення має ключове значення, оскільки геополітична необхідність прийняття нових членів не усуває питання вартості інтеграції. Попередні хвилі розширення показали, що держави

з вищим рівнем розвитку фактично беруть на себе значну частину витрат регіонального вирівнювання через політику згуртування, структурні фонди та інструменти територіального розвитку. У період 2021–2027 рр. політика згуртування ЄС передбачає близько 392 млрд євро фінансування для зменшення регіональних диспропорцій, підтримки економічного розвитку, адаптації до криз та посилення єдності між регіонами [4]. Такий масштаб фінансування засвідчує, що розширення не можна оцінювати лише через кількість нових держав-членів або збільшення території. Воно запускає складну систему перерозподілу, у межах якої політична інтеграція поступово переходить у площину бюджетної солідарності, а конвергенція потребує тривалого фінансування, інституційного супроводу та готовності старих членів ЄС підтримувати розвиток нових. Даний процес викликає також дискусії в політичних колах «великих держав», щодо доцільності членства в ЄС, оскільки витрати перевищують вигоди.

Для Нової Східної хвилі ця проблема є ще гострішою. У дослідженнях політики розширення зазначається, що потенційна вартість додавання України, Молдови, Грузії та шести країн Західних Балкан до ЄС оцінювалася приблизно у 256,8 млрд євро [5, с. 135]. Окремо підкреслюється, що бюджетні потреби ЄС уже зростають через енергетичну кризу, війну, міграцію, оборонні витрати, зелений перехід і майбутнє погашення фонду Next Generation EU [5, с. 132]. Майбутнє розширення відбуватиметься в ситуації конкуренції між кількома великими фінансовими пріоритетами. Тому питання полягає не в тому, чи потрібне розширення, а в тому, яку модель фінансової та інституційної адаптації ЄС здатний запропонувати. Без такої моделі Нова Східна хвиля може перетворитися на джерело внутрішньої напруги між політичною необхідністю інтеграції та небажанням частини держав-членів збільшувати внески до спільного бюджету.

Показовою в цьому контексті є сучасна дискусія про “символічне” або неповне членство України. Після неформального саміту в Кіпрі 23 квітня 2026 р. актуалізувалася ідея проміжних форматів інтеграції, які могли б надати Україні політичне наближення до ЄС без повного доступу до всіх прав, бюджетних механізмів і субсидій членства. Президент України В. Зеленський відкинув таку логіку, наголосивши, що Україна потребує повноцінного, а не символічного членства [8]. Через призму інтеграційної адаптивності ця дискусія має принципове значення. Ідея проміжного статусу демонструє спробу ЄС знайти компроміс між геополітичною необхідністю інтеграції та страхом перед бюджетними наслідками. Водночас саме тут виникає ризик підміни понять: повноцінне членство може бути замінене частковою участю, де країна-кандидат отримує політичний сигнал без реального доступу до ресурсів, прав і механізмів впливу. У такому випадку адаптивність перестає бути інструментом

поглиблення інтеграції та перетворюється на спосіб відтермінування політичного рішення.

Отже, інтеграційна адаптивність Європейського Союзу у період геополітичних криз проявляється у здатності перетворювати розширення на інструмент стабілізації, конвергенції та стратегічного закріплення сусідніх регіонів. Досвід попередніх хвиль показує, що вступ нових держав посилює політичну вагу ЄС, але одночасно створює потребу у довгостроковій політиці вирівнювання, бюджетної солідарності та територіальної інтеграції. Нова Східна хвиля є складнішим випробуванням, оскільки йдеться про включення держав, які перебувають у зоні прямого або гібридного протистояння, мають різний рівень інституційної готовності й потребуватимуть значних фінансових ресурсів. У цьому контексті стратегічна зрілість ЄС визначатиметься здатністю уникнути підміни повноцінного членства символічними форматами та сформувати таку модель розширення, яка поєднає геополітичну необхідність, фінансову відповідальність і реальну конвергенцію нових членів із простором ЄС.

Список використаних джерел:

1. *Commission européenne. Élargissement. Commission européenne. URL: https://commission.europa.eu/topics/enlargement_fr.*
2. *European Commission. EU and Montenegro provisionally close chapter on Trans-European networks in accession negotiations. Enlargement and Eastern Neighbourhood. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/news/eu-and-montenegro-provisionally-close-chapter-trans-european-networks-accession-negotiations-2026-03-17_en.*
3. *European Commission. Georgia. Enlargement and Eastern Neighbourhood. European Commission. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/countries/georgia_en.*
4. *European Commission. The EU budget mobilises cohesion resources to face crisis affecting Europe. European Commission. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/motion/focus/eu-budget-mobilises-cohesion-resources-face-crisis-affecting-europe_en.*
5. *Guevara-Braun T. La politique européenne d'élargissement de Bruxelles à Tirana (2013-2023). Acteurs, institutions et action publique à l'épreuve de l'enlisement de la perspective d'un élargissement de l'Union européenne : Thèse pour l'obtention du grade de Docteur. Lyon, 2024. 720 p. URL : https://theses.hal.science/tel-04972883.*
6. *Marciacq F. Penser l'Europe à 35 dans un monde à refaire. Fondation Jean-Jaurès. URL : https://www.jean-jaures.org/publication/penser-leurope-a-35-dans-un-monde-a-refaire/.*
7. *Stakhova N., Zhyvko M., Petryshyn S. Barriers and opportunities of the Republic of Moldova as a future member of the European Union. Herald of Economics. 2023. No. 4. P. 118–133. URL: https://doi.org/10.35774/visnyk2023.04.118.*
8. *Vakulina S. Ukraine needs full not symbolic membership in the EU, Zelenskyy says. Euronews. URL: https://www.euronews.com/my-europe/2026/04/23/ukraine-needs-full-not-symbolic-membership-in-the-eu-zelenskyy-says.*
9. *Петришин С., Аргіріу К. Транскордонне співробітництво Вільної Держави Саксонія та Чеської Республіки: регіоналізація та економічна інтеграція. Міжнародна*

економіка в умовах кліматичних змін: глобальні виклики : зб. тез доп. III Міжнар. наук.-прак. конф., м. Тернопіль 26 квітня, 2024 р. Тернопіль, 2024. С. 234–240

10. Петришин, С. А. Економічна ефективність регіональної структури Федеративної Республіки Німеччина на прикладі Вільної Держави Саксонія: кваліфікаційна робота : спец. 051 – економіка освітньо-професійна програма – міжнародна економіка; наук. керівник д.е.н., проф. В. Є. Куриляк. Тернопіль : ЗУНУ, 2024. 80 с.

11. Куриляк, В., Лизун, М., Гайда, Ю., Ліщинський, І., & Ухова, Н. (2025). Кроскореляційний аналіз динамічних взаємозалежностей соціально-економічного розвитку та попиту на вищу освіту в Україні. Журнал європейської економіки, 24(3), 482–500. https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1886